

LUDWIG
MÚZEUM

**HANDLE
WITH CARE**

2023. 09. 15. — 2024. 01. 14.

**VIGYÁZAT,
TÖRÉKENY**

A kiállítás partnerei és támogatói / Partners and Sponsors:

müpa
Budapest

Támogatók, partnerek:

FINNIGORN

osztrák kulturális fórum

WALTER'S CUBE

ERIAN
EUROPEAN ROMA
INSTITUTE FOR ARTS
AND CULTURE

Médiatámogató:

Kiállító művészek / Exhibiting Artists:

BAGLYAS Erika, Maria BARTUSZOVÁ, Oksana BRIUKHOVETSKA, Eliina BROTHERUS, Seba CALFUQUEO, Alexandr CHEKMENEV, Phil COLLINS, Anna DAUČÍKOVÁ, EPERJESI Ágnes, ESTERHÁZY Marcell, FAJGERNÉ DUDÁS Andrea, FÁTYOL Viola, Andreas FOGARASI, Coco FUSCO, Anna HULAČOVÁ, Sanja IVEKOVIĆ, KIS Judit, LŐRINCZ Réka, Kateryna LYSOVENKO, MATERNAL FANTASIES, OLÁH Norbert, Oláh Mara OMARA, Kateřina ŠEDÁ, SZÁSZ Lilla, SZENES Zsuzsa, TARR Hajnalka, TRANKER Kata, Vágó Pál, VÉKONY Dorottya, Stephanie WINTER

Külső helyszínen / External Location:

Magyar Hospice Alapítvány / Hungarian Hospice Foundation,
Budapest, III. kerület, Kenyeres utca 18-22.
KASZÁS Tamás, LORÁNT Anikó

Dokumentumfilmek / Documentaries:

BOGNÁR Benedek & SIMON Zsuzsi – SZALKAI Dániel,
DABI István – DABI-FARKAS Rita

További közreműködők / Contributors:

ERDEI Krisztina, JÁSDI Juli, KÁLLAY Eszter,
PÓCSIK Andrea és OLÁH Norbert,
RomaMoMA Nomadic Library & Romani Design

Kurátorok / Curated by

DABI-FARKAS Rita, POPOVICS Viktória

Koncepció / Curatorial Concept:

POPOVICS Viktória

Vigyázat, törékeny ∞ Handle with CARE

2023. szeptember 15. – 2024. január 14.

BEVEZETŐ

A gondoskodás mindannyiunk közös tapasztalata, mely a születés pillanatától a halálig meghatározza életünket. Értelmezhető önmagunkra vonatkoztatva (öngondoskodás), a személyközi kapcsolatok szintjén (gyerekekről, betegekről, idősekről való gondoskodás), de kiterjeszhető a természeti létezőkre, tágabb értelemben pedig magára a Földhöz való óvó viszonyulásra is. A gondoskodás sokrétű fogalma erőteljes gazdasági-politikai vetülettel is rendelkezik, a gondoskodási válság, a gondozási migráció, a globális gondoskodói láncok és azok hatása korunk egyre sürgetőbb kérdései közé tartoznak.¹

A kiállítás címe, **Vigyázat, törékeny ∞ Handle with Care** egyaránt utal a gondoskodásra szoruló kiszolgáltatottságára, a gondozó és gondozott között fennálló aszimmetrikus viszonyrendszerre, az élet törékenységére és az ökoszisztémánk sérülékenységére, a szociális háló hézagjaira és a gondoskodás mindennapi rítusaira – de legfőképp a kollektív felelősségvállalás szükségességére hívja fel a figyelmet. Ugyanakkor magára a múzeum szerepére is vonatkozatható, melynek a műtárgyak gondos kezelésén túl új, a társadalmat érintő kihívásokkal és feladatokkal kell szembenéznie. A többszintű – szociális, gazdasági, természeti, egészségügyi – válság időszakában a kiállítás arra keresi a választ, miként értelmezhető a gondoskodás sokrétű fogalma, és mi a művészet (és a múzeum) szerepe annak újragondolásában. A kurátor szó eredeti jelentését (*curare* = gondoz, ápol, gyógyít) szem előtt tartva mi jelentheti egy „gondoskodó” múzeum alappilléreit? Hogyan válhat egy művészeti intézmény társadalmi kérdésekre érzékenyebb, befogadóbb, nyitottabb, hozzáférhetőbb, közösségépítő hely?

1 A *gondozási migráció* a szegényebb régiókból a gazdagabb országokba irányuló fizetett gondoskodói munkát jelöli, melyet általában bevándorló vagy a határokon keresztül ingázó női munkavállalók végeznek. A (fél)perifériákról a centrumba történő gondozói áramlás egy láncot alkot, erre használják a társadalomtudományokban a *globális gondoskodói láncok* (*global care chains*) kifejezést. A kelet-európai országok állampolgárai nyugaton vállalnak munkát, helyükre pedig más, szegényebb régiókból érkeznek munkavállalók. Sokan ezzel gondozásra szoruló hozzátartozóikat hagyják hátra, így távozásuk a családban és a kibocsátó országban nagy hiányt okoz.

Handle with CARE

15 September 2023 – 14 January 2024

INTRODUCTION

Caring is a common experience for all of us, and it shapes our lives from the moment of birth until death. It can be interpreted on the personal level (self-care) or projected onto relationships between people (maternal or parental care, elderly care), but can also be extended to caring for non-human beings and, in a broader sense, for the Earth itself. The multifaceted concept of care also has strong economic and political dimensions: care crisis, care migration, global care chains and their impact are among the most pressing issues of our time.¹

The exhibition's title **Handle with Care** refers to the vulnerability of those in need of care, the asymmetrical relationship between caregiver and cared-for, the fragility of life and our ecosystem, and the cracks and gaps in the social care system, but most of all, it calls attention to the need for collective responsibility. Finally, it can also be applied to the role of the museum itself, which, beyond the careful handling of artworks, faces new tasks and challenges that affect society. In a time of multiple crises – social, economic, ecological, health crisis – the exhibition seeks to answer the question of how to interpret the changing notion of care and the role of art (and the museum) in re-thinking it. Bearing in mind the original meaning of the word curator (*curare*: to care, to nurture, to heal), what are the pillars of a 'caring' museum? How can an art institution become more sensitive to social issues, more inclusive, more open, more accessible, in short, a more relevant place?

1 *Care migration* refers to the transfer of paid care and reproductive work from poorer regions to richer countries, usually performed by female migrants. *Global care chains*, a term used in the social sciences, means the trajectory of caregivers from the (semi-) periphery to the centre. In a chain-like process, citizens of Eastern European countries take jobs in the West and are replaced by workers from other, poorer regions. Many leave behind relatives in need of care, leaving a care gap in the family and the country of origin.

Caring permeates almost every aspect of our social reality today. It is partly in the wake of pandemic COVID-19 that both collective and individual care has been brought into sharper focus than ever before. The pandemic has shed light on the politics of care, has shown the heavy burden on women and social workers and the inequality in the gender distribution of caring work. It has also highlighted issues relating to the role of the state, the primacy of economic interests and the autonomy of the individual.

The exhibition presents real situations and raises questions rather than providing ready answers to these problems. The works displayed explore the interconnectedness of issues, including individual and collective aspects of care, the healing potential of art, motherhood and related taboo themes, the status and unequal distribution of caring responsibilities. The different artistic positions take up different points of view and the diversity of the works on display underlines the fact that care is a key concept of our time with a critical potential that cannot be neglected.

Caring is a need shared by all of us, a collective need and a collective responsibility. That is why it must be shared equally between women and men, between families and communities, between geographical regions, between the welfare state and the economic sphere.²

Elina BROTHERUS: Ezüst Folyó / Silver River, 2014
Elina Brotherus & gb agency, Paris jóvoltából
/ Courtesy of Elina Brotherus & gb agency, Paris

² Andrea Gyarmati: A gondoskodási krízis egyéni és társadalmi összefüggései [The individual and social context of the care crisis], <https://ellensuly.hu/a-gondoskodasi-krizis-egyeni-es-tarsadalmi-osszefuggesei/>

A gondoskodás a mai társadalmi valóság szinte minden szegletét áthatja. Részben a COVID-19 világjárvány következményének tudható be, hogy minden eddiginél élesebben vetődött fel a kollektív gondoskodás, az önmagunk és mások iránti felelősségvállalás érzése. A járványidőszak azt is megmutatta, hogy milyen súlyos terhek nehezedenek a nőkre, az egészségügyre dolgozókra, a szociális szféra szereplőire, a mérleg nyelve mekkora egyenlőtlenséget mutat a gondoskodói munka nemek közötti elosztásában. Továbbá kiélezte azokat a kérdéseket, amelyek az államok szerepére, a gazdasági érdekek előterbe helyezésére és az egyén autonómiájára vonatkoznak.

Jelen kiállítás inkább valós helyzeteket mutat be, kérdéseket vet fel, mintsem kész válaszokkal szolgál a felsorolt problémákra. A különböző művek nem lehatárolt tematikák mentén, inkább azok összefüggéseiben foglalkoznak többek között a gondoskodás egyéni és kollektív vetületeivel, a művészet gyógyító, javító potenciáljával, az anyasággal és az ahhoz kapcsolódó tabutémákkal, a gondoskodással összefüggő feladatok státuszával és egyenlőtlen elosztásával. A különböző művészeti pozíciók eltérő szempontokat vonultatnak fel, a művek sokszínűsége pedig azt támasztja alá, hogy a gondoskodás korunk egyik kulcsfogalma, melynek kritikai potenciálja nem elhanyagolható.

Gondoskodásra mindannyiunknak szüksége van, kollektív szükséglet és kollektív felelősség. Éppen ezért egyenlően kell elosztani nők és férfiak között, a családok és közösségek között, a földrajzi régiók között, a jóléti állam és a gazdasági szféra között.²

² Gyarmati Andrea: A gondoskodási krízis egyéni és társadalmi összefüggései, <https://ellensuly.hu/a-gondoskodasi-krizis-egyeni-es-tarsadalmi-osszefuggesei/>

KONTEXTUS

A törődő-gondoskodó munka és az azzal összefüggő tevékenységek történelmileg, társadalmilag és kulturálisan szorosan a nőkhöz kapcsolódnak. Hosszú évszázadokon keresztül a gondoskodás megkérdőjelezhetetlenül a női és anyai szerepekhez kötődött. Az 1970-es évektől kezdődően egyre gyakrabban válik kritika tárgyává a gondoskodói munka nemek közötti egyenlőtlen elosztása és alulértékelése. Silvia Federici feminista teoretikus mutat rá arra a paradoxonra, miszerint a többnyire nők által végzett gondoskodási tevékenységek hozzájárulnak a gazdaság működéséhez, mégsem jár érte fizetés, azaz az érzelmi, szeretetből végzett munka nincs munkaként értékelve.³

A fizetetlen gondoskodási munkával kapcsolatos kérdések fontos szerepet töltenek be a feminista művészeti gyakorlatban. Jóval a gondoskodással kapcsolatos kritikai elméletek megjelenése előtt Mierle Laderman Ukeles amerikai feminista művész a karbantartási és gondoskodási tevékenységek társadalmi megítélését, a munkavégzők (köztük a múzeumi takarítószemélyzet) alárendelt státuszát helyezte műveinek középpontjába. Fiatal művészhallgatóként (és kisgyermekes anyaként) fogalmazta meg a művészet történetében mérföldkönek számító kiáltványát (Manifesto for Maintenance Art, 1969), és avatta művészetté a folyamatosan újratermelő háztartási és gondoskodási feladatokat.

A gondoskodás lényegéből fakadóan egy hatalmi viszonyt feltételez, alá- és fölérendeltséget gondozó és gondozott, egyén és állam között, mely könnyen kontrollgyakorlásba fordulhat át. Az ökofeminizmus törekvései a kizsákmányoló-uralkodó-elnyomó attitűd helyett az egyenrangú-gondoskodó viselkedést helyezik előtérbe ember és természet viszonyrendszerében.⁴

A gondoskodásnak van továbbá egy ún. interszekcionális vetülete, amelyet a kiállításban Oláh Mara OMARA egyedülálló művészete domborít ki érzékletesen. A magyarul metszetelméletnek nevezett módszer lényege, hogy egyszerre vizsgálja a többféle, halmozott diszkrimináció bonyolult együttthatását, mint például a roma nőkkel szembeni nemi és faji előítéleteket. Omara társadalomkritikus festményei – kiállításként ékelődve a kiállításba – a roma nőket és anyákat mint

3 Silvia Federici: *Wages against Housework* [Munkabért a házimunkáért], London, Bristol: Falling Wall, 1975.

4 Ezt a pozíciót képviseli a kiállításban Sebastián Calfuqueo Chilében élő mapuce származású művész Kowküen (*Liquid Being*, 2020) című videómunkájával.

**Coco FUSCO: Szemeid üres szavá válnak
/ Your Eyes Will Be an Empty Word, 2021**

**A művész és az Alexander Gray Associates, New York jóvoltából
/ Courtesy of the artist and Alexander Gray Associates, New York**

többszörösen sérülékeny és diszkriminált társadalmi csoportot jelenít meg. Omara takarítónőből(!) lett kortárs feminista művész, aki saját bőrén tapasztalta meg a többségi társadalom és a gondoskodás intézményei (pl. óvoda, iskola, kórház, szociális ellátórendszer, rendőrség) diszkriminatív bánásmódját.

METAFORIKUS KERET

A kiállítás metaforikus kerete Ursula K. Le Guin ún. „tariszniaelmélete” (*The Carrier Bag Theory of Fiction*, 1986), mely a gondoskodás emberiség történetében betöltött szerepét is új megvilágításba helyezi. A szerző esszéjében az evolúció alapvető narratíváját meséli újra, nevezetesen, hogy az ember legelső eszköze, egyúttal túlélésének záloga nem a vadászati célból használt fegyver(!), hanem a növényi élelem gyűjtögetésére és hordozásra alkalmas erszény vagy tarisznia volt. Az emberiség története eszerint a hatalom, a dominancia, a legigázás és a háború (patriarchális világrénddel összefüggő) szimbólumai helyett elgondolható az összefogás, összegyűjtés, egymás mellé rendelés, összetartás gondoskodó gesztusai mentén is. Következésképp a táská/tarisznia/edény a gondoskodás ősi szimbólumának is tekinthető, melyben a nőkhöz kötődő tevékenységek a közösséggel, a szolidaritással, a világ jobbá tételével kapcsolódnak össze. Ezek a metaforikus fogalmak nemcsak a múlt, hanem a jelenre és a jövőre is vonatkoztathatók: milyen cselekvésminták mentén élünk és képzeljük el a jövőt, a versengő individualizmus vagy az egyenlő esélyek és a társadalmi szolidaritás elvét követjük? Ezzel összhangban Virginia Held filozófus a gondoskodást etikai keretben értelmezi: *Akik másokról lelkiismeretesen gondoskodnak, nem egyéni érdekeiket akarják érvényesíteni; érdekeik összefonódnak azokéval, akikről gondoskodnak.* A gondoskodás tehát – mint nemtől független, univerzális emberi tapasztalat – a szolidaritás egy formájaként értelmezhető, amely a társadalom tagjai közötti kohéziót erősíti.⁵

KURÁTORI ÁLLÁSFOGLALÁS HELYETT

A kiállítás egy múzeumpedagógus-művész, Dabi-Farkas Rita és egy művészettörténész-kurátor, Popovics Viktória közös gondolkodásának kezdeti állomása, illetve (rész)eredménye, amely a társadalmat és a művészeti intézményrendszert egyaránt átható, egyre fokozódó „gondoskodói válságra” szeretne reagálni. A kiállítás elsődleges kiindulópontja a gondoskodói szakmákban dolgozók, a láthatatlan

CONTEXT

Care and the activities associated with it are historically, socially and culturally closely linked to women. For centuries, care has been unquestionably linked to women's and mothers' roles. Since the 1970s, the undervaluation and unequal gender distribution of care work have been increasingly criticised. Feminist theorist Silvia Federici points to the paradox that care work, mostly done by women, contributes to the functioning of the economy but is not paid for, i.e. “labour of love” is not valued as work.³

Issues of unpaid care work are an important part of feminist art practice. Long before the emergence of critical theories of care work, American feminist artist Mierle Laderman Ukeles focused her work on the social perception of maintenance and care work and the subordinate status of workers (including museum cleaning staff). As a young art student (and mother of young children), she formulated her landmark manifesto for the history of art (*Manifesto for Maintenance Art*, 1969), and inaugurated the constantly recurring domestic and care work as art.

The very essence of caring presupposes a power relationship, a subordination between caregiver and cared-for, individual and state, which can easily turn into an exercise of control. Ecofeminism seeks to replace the exploitative-oppressive attitude with an egalitarian-caring attitude in the relationship between man and nature.⁴

There is also an intersectional dimension of care, which is highlighted in the exhibition by the artistic practice of Oláh Mara OMARA. Intersectionality, as a theory and method, explores simultaneously the complex interplay of multiple, cumulative discriminations, such as gender and racial prejudice against Roma women. Omara's socio-critical paintings, as an exhibition within the exhibition, depict Roma women and mothers as a social group that is multiply vulnerable and discriminated against. Omara had gone from being a cleaning lady(!) to a contemporary feminist artist who experienced for herself the discriminatory treatment of the majority society and its institutions of care (e.g. nursery, school, hospital, social care system, police).

³ Silvia Federici, *Wages against Housework*, London, Bristol: Falling Wall, 1975.

⁴ This position is represented in the exhibition by the video work *Kowkúlen (Liquid Being)*, 2020) of Sebastián Calfuqueo, an artist of Mapuche origin.

METAPHORICAL FRAMEWORK

The metaphorical framework of the exhibition is provided by Ursula K. Le Guin's so-called "Carrier Bag theory" (*Carrier Bag Theory of Fiction*, 1986), which sheds new light on the role of care in human history. In her essay, the author retells a fundamental narrative of evolution, namely that mankind's first tool, and the key to his survival, was not a weapon for hunting (!) but a bag or pouch for gathering and carrying plant food. The history of mankind can therefore be thought of in terms of caring gestures of gathering, collecting, co-existence and solidarity, rather than symbols of power, domination, subjugation and war (linked to a patriarchal world order). Consequently, the bag/sack/pouch can also be seen as an archetype of caring, in which activities related to women are linked to community, solidarity and making the world a better place. These metaphorical concepts are not only related to the past, but also to the present and the future: What patterns of action define our lives and the future? And how do we practice care in both private and public space? In line with this, philosopher Virginia Held understands caring in an ethical framework: *Those who conscientiously care for others are not seeking to advance their individual interests; their interests are intertwined with the interests of those they care for.* Caring, then, as a universal human experience, independent of gender, can be understood as a form of solidarity that strengthens cohesion between members of society.⁵

INSTEAD OF A CURATORIAL STATEMENT

The exhibition is the initial stage and (partial) result of the collaboration between a museum educator and artist, Rita Dabi-Farkas, and an art historian and curator, Viktória Popovics, who seek to respond to the growing "care crisis" that is pervading both society and art institutions. The starting point for the exhibition is the fragile situation of caregivers, invisible workers and marginalised communities. They are the ones who are excluded from cultural spaces on multiple levels, both because their problems are barely visible and because of the physical, material and "mental" barriers. The resulting exhibition is seen as the first stage of a long-term programme, which we would like to use to reach out to new, broader audiences beyond the museum's usual, relatively limited audience of visitors, to speak about them, for them and to them. Beyond the physical

FÁTYOL Viola: Mama tésztaglóriával
/ Grandma with pasta-glory, 2009
A művész jóvoltából / Courtesy of the artist

⁵ Judit Acsády, A gondoskodás társadalmi konstrukciója [The social construction of care], *Replika*, 24 (85–86): 147–164.

MATERNAL FANTASIES: A legelő vacsora / The First Supper, 2023

©MF

munkát végzők, a marginalizált közösségek törékeny helyzete. Ők azok, akik több síkon is kiszorulnak a kulturális terekből, egyrészt mert problémáik alig láthatóak, másrészt a fizikai, anyagi és szellemi akadályok miatt. A létrejött kiállítást egy hosszú távú program első állomásának tekintjük, amelyet arra szeretnénk felhasználni, hogy a múzeum megszokott, viszonylag szűk látogatói közönségén túl új, szélesebb befogadói csoportokhoz is elérjünk, szóljunk róluk, értük és nekik. A kiállítótér fizikai falait mintegy átlépve a múzeum épületének közösségi tereit is használatba vesszük (könyvtár, Lumi-tér), a kiállítás pedig külső helyszínekre is kiterjed (Magyar Hospice Alapítvány⁶, Értelmi Fogyatékosok Nappali Otthona).

A kiállítás előkészítése alatt a részt vevő hazai és külföldi művészekkel közös, párbeszédre alapuló munkafolyamatot igyekeztünk kialakítani. Néhány esetben meglévő művek továbbgondolását segítettük elő (Baglyas Erika, Fátyol Viola, Andreas Fogarasi), mások új munkák megvalósításában működtünk közre (Eperjesi Ágnes, Tarr Hajnalka, Oláh Norbert, Szász Lilla, Kis Judit). A kiállítás egyik sarokköve Tarr Hajnalka részvételi-közösségi projektje, mely a nap mint nap ápolási, gondozói, gyógyító munkát végző megannyi kéznek állít szimbolikus emlékművet. A kiállítás címét viselő mű egyik célja, hogy a művészet eszközeivel tegye láthatóvá mindazt, ami számokban nem, vagy nehezen kifejezhető.

Fontos alapvetés volt számunkra a művészet gyógyító, javító potenciájának gondolata, ezért a szokásos kiállítási és befogadói módok mellett interakción és a hagyományos érzékelésen túli lehetőségekkel is kísérletezünk (Stephanie Winter: *Anyaméh*, Lőrincz Réka: *Kemping Spirituális Kapu*, Kis Judit: *Andalító Lelkek*). Ezeknek a munkáknak fontos referenciája Donna Haraway *tentacular thinking* („csápos gondolkodás”) koncepciója, mint a világhoz való érzéki, többszálú kapcsolódás, az élet és a létezők minden lehetséges formájának gondoskodó körbevétele.⁷ Kállay Eszter költő, képzőművész, szociális munkás válogatásában a témák vizuális feldolgozása versekkel egészül ki, valamint helyet kap a kiállításban a „silent book” műfaja is. Néhány vizuálisan nehezen bemutatható, érzékeny témát

walls of the exhibition space, we will also use the communal spaces of the museum building (staircase, ticket office, library, Lumi Space) and the exhibition will extend to external venues (Hungarian Hospice Foundation⁶, Day Care Centre for the Mentally Disabled).

As part of our core curatorial approach, we have sought to develop a process of ongoing dialogue with the participating artists, both national and international. In some cases, we have facilitated the further development of existing works (Erika Baglyas, Viola Fátyol, Andreas Fogarasi), while in others we have collaborated in the realisation of new projects (Ágnes Eperjesi, Hajnalka Tarr, Norbert Oláh, Lilla Szász, Judit Kis). One of the cornerstones of the exhibition is Hajnalka Tarr's participatory community project, which creates a symbolic monument to the many hands that carry out the work of nursing, caring and healing every day. One of the aims of the work, which bears the title of the exhibition, is to use art to make visible all that is impossible or difficult to express in numbers.

The idea of the healing potential of art was an important principle for us, therefore, in addition to the usual exhibition and reception methods, we also experiment with interaction and possibilities beyond traditional perception (Stephanie Winter: *Mother's Womb*, Réka Lőrincz: *Camping Spiritual Gate*, Judit Kis: *Enchanting Souls*). An important theoretical leitmotif of these works is Donna Haraway's concept of “tentacular thinking”, a multisensory connection to the world, a caring embrace of all possible forms of life and beings.⁷ Eszter Kállay, a poet, visual artist and social worker, complements the visual treatment of themes with poems, and the silent book genre is also represented in the exhibition.

Some sensitive topics, which are difficult to present visually, are dealt with in the form of documentary films, such as the phenomenon of alcoholism, which is deeply embedded in society and pervades generations. The alternative “cure” of this problem through art, the artistic and therapeutic possibilities of finding a way out of the addictive bond, is the subject of a short film by designer Dániel Szalkai and artist Zsuzsi Simon. The portrait film about Ágnes Onódi shows the persistent

⁶ Loránt Anikó (1977–2020) rajzai az óbuda Hospice Ház folyosóin találták meg méltó helyüket, Kaszás Tamás munkái pedig az intézmény kertjébe kerültek maradandó és használható műalkotásokként. A projekt létrejöttében jelentős szerepe volt Eperjesi Ágnesnek, akinek *Összetett szélek* c. kiállítása elsőként valósult meg a Magyar Hospice Alapítvány Kenyeres utcai épületében.

⁷ <https://www.e-flux.com/journal/75/67125/tentacular-thinking-anthropocene-capitalocene-chthulucene/>

⁶ The drawings of Anikó Loránt (1977–2020) found their due place in the corridors of the Hospice House in Óbuda, while the works of Tamás Kaszás were installed in the garden as abiding artworks to be used. Ágnes Eperjesi played a significant role in the project, whose exhibition *Meeting Edges* (2022) can be seen as a precursor and was realized as the first contemporary art exhibition at the Hungarian Hospice Foundation.

⁷ <https://www.e-flux.com/journal/75/67125/tentacular-thinking-anthropocene-capitalocene-chthulucene/>

Anna DAUČÍKOVÁ: Családi Album / Family Album, 1998/2017
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum
/ Ludwig Museum – Museum of Contemporary Art

dokumentumfilm formájában dolgoztunk fel, ilyen a társadalomba mélyen bevesződött, generációkat átható alkoholizmus jelensége. A probléma kezelésének alternatív, a művészet eszközeivel való „gyógyítása”, a függőségi kötelékből való kiút megtalálásának művészeti és terápiás lehetőségei a témája Szalkai Dániel dizájn Simon Zsuzsival és Bognár Benedekkel közösen készített kisfilmjének. Az Onódi Ágnes gyógypedagógusról szóló portréfilm az értelmi akadályok mindennapi áthidalásán dolgozók emberfeletti, kitartó munkáját mutatja be. A múzeumpedagógia gyakran láthatatlan eredményeire hívja fel a figyelmet a Molnár József hiánypótló, szociális és egészségügyi területeket kiegészítő tevékenységét összefoglaló dokumentumfilm (Dabi István M., Dabi-Farkas Rita).

A művek válogatásánál fontos szempont volt a kiállítás ökológiai lábnyomának minimalizálása. Egyes művészek esetében (pl. Emma Kunz, Mary Kelly, Małgorzata Mirga-Tas) a magas költsézési, biztosítási és szállítási költségeket mérlegelve nehéz szívvel ugyan, de lemondunk a művek Magyarországra szállításáról. Anyagi és szellemi erőforrásainkat elsősorban a hazai művészeti szcéna szereplőire irányítottuk, és a kiállítás négy hónapos nyitvatartása alatt figyelmünket az oktatási programokra (pl. Pócsik Andrea és Oláh Norbert, RomaMoMA nomád könyvtár-Romani Design és mások), valamint a minél szélesebb körű múzeumpedagógiai foglalkozásokra szeretnénk fordítani.

A kiállítás háttér munkája – ahogy minden kiállításé – nagyrészt láthatatlan marad. A számtalan munkaóra, beszélgetés, egyeztetés, elküldött e-mail, szövegírás és kitörölt sor, amit a kurátorok saját gondoskodói feladataik mellett és közben végeztek. Akárcsak a kiállító művészek nagy része, akik intenzíven élték meg a gondoskodás mindennapjait, a kiállításra való készülés közben gyerekeket gondoztak, betegeket ápoltak, vagy ők maguk szorultak ápolásra, az öngondoskodás útjára léptek, vagy épp saját elfeledett munkájukról gondoskodtak.

Szeretnénk felhívni továbbá a múzeum „láthatatlan” dolgozóinak munkájára is a figyelmet, akik az intézmény mindennapi működését biztosítják, akik a kiállításokat építik, akik a múzeumot takarítják, akik az épület őrzéséről és a műtárgyak biztonságáról gondoskodnak, nem utolsósorban pedig a teremőrökre, akik a legtöbb időt töltik a kiállítóterekben és a látogatókkal. Ezúton is köszönjük munkájukat. *

* Erdei Krisztina fotográfus *A Ludwig Múzeum ismeretlen dolgozói* című projektje a kiállítás időtartama alatt különböző formában valósul meg.

work with people with special needs. The importance of museum education and its often invisible results is highlighted in a documentary film, which summarises the essential work of József Molnár (István M. Dabi, Rita Dabi-Farkas).

The selection of the works was made with a view to minimising the ecological footprint of the exhibition. In the case of some artists (e.g. Emma Kunz, Mary Kelly, Małgorzata Mirga-Tas), it was with a heavy heart that we decided not to transport the works to Hungary, considering the high costs of renting, insurance and transport. We have focused our financial and intellectual resources mainly on the local art scene, and during the four months of the exhibition we will concentrate on educational programmes (led by Andrea Pócsik and Norbert Oláh, RomaMoMA Nomad Library-Romani Design among others) and on the widest possible range of museum education activities.

As with all exhibitions, the background work remains largely invisible: so many hours of work, e-mails, conversations, coordination, texts written and lines deleted that the curators have done alongside their own caring responsibilities. The same applies to most of the exhibiting artists, who lived intensely the daily life of caregiving, caring for children, nursing the sick, starting self-care, or caring for their own artworks.

We would also like to draw attention to the work of the “invisible” museum workers who ensure the day to day running of the institution, who build the exhibitions, who clean the museum, who guard the building and artworks, and last but not least, the museum guards*, who spend most of their time in the exhibition spaces and with visitors. Hereby, we thank them for their work.

* *The Unknown Workers of the Ludwig Museum* is an ongoing project of Krisztina ERDEI photographer and will be realized in various forms throughout the exhibition.

BAGLYAS Erika: 100 lepedő / A Hundred Sheets, 2023

FORRÁSOK, SZAKMAI INSPIRÁCIÓK

/ FOR FURTHER READING:

iLiana Fokianaki, The Bureau of Care: Introductory Notes on the Care-less and Care-full, *e-flux Journal*, Issue #113, November 2020.

Elke Krasny, Lara Perry, eds., *Curating with Care*, Routledge, 2023.

MATERNAL FANTASIES, *Re-Assembling Motherhood(s). On Radical Care and Collective Art as Feminist Practices*, onomatopoe, 2020.

Csányi Gergely, Gagyi Ágnes, Kerékgyártó Ágnes (2018): Társadalmi reprodukció: Az élet újratermelése a kapitalizmusban. *Fordulat: Társadalomelméleti Folyóirat* (24): 5–29.

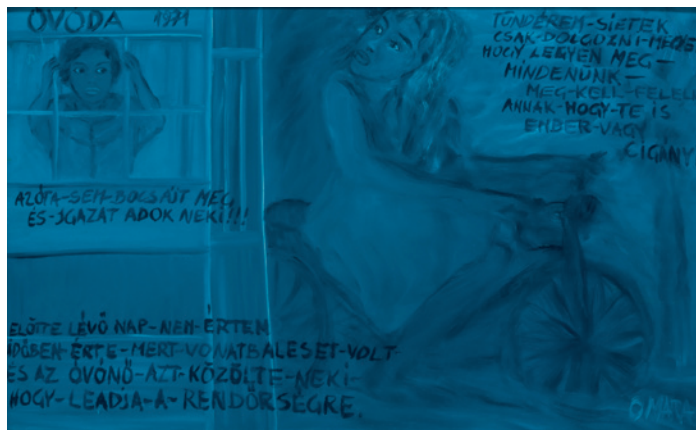
Hogyan lehet egy téglával betörni a bank ablakát, ha még ahhoz sincs erőnk, hogy kikeljünk az ágyból?, Trafó Galéria, kurátor: Szalipszki Judit (2022. 09. 03. – 10. 16.)

Én tartom kézzel az asztalt a kitört lábak helyett, Trafó Galéria, kurátor: Gadó Flóra (2022. 10. 29. – 12. 04.)

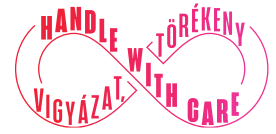
Dabi-Farkas Rita, szerk.: *Esélyt a múzeummal. Hátrányos helyzetűek felzárkóztatása a múzeumpedagógia eszközeivel. Múzeumi iránytű 16.*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, Szentendre, 2018.

Julia Heisig, Ivana Scharf, Dagmar Wunderlich, eds., *Museen und Outreach. Outreach als strategisches Diversity-Instrument*, Münster, 2018.

Ursula K. Le Guin, *The Carrier Bag Theory of Fiction (Terra Ignota)*, 2020.

Oláh Mara OMARA: Óvoda / Nursery School, 1971 (1998)
Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum
/ Ludwig Museum - Museum of Contemporary Art

**A Ludwig Múzeum ismeretlen dolgozói,
ERDEI Krisztina projektje. Pop Aurélia (Ari) 2005 óta dolgozik
teremőrként a Ludwig Múzeumban. Erdei Krisztina fotója
/ The unknown workers of the Ludwig Museum,
a project by Krisztina ERDEI. Aurélia Pop (Ari) works
since 2005 as museum guard in the Ludwig Museum,
photo by Krisztina Erdei.**

2023. 09. 15. – 2024. 01. 14.

Kurátorok / Curators

DABI-FARKAS Rita, POPOVICS Viktória

Szöveg / Text

DABI-FARKAS Rita, POPOVICS Viktória

Szöveggondozás / Proofreading

IVACS Ágnes

Fordítás / Translation

IVACS Ágnes

Grafikai terv / Graphic Design

SZMOLKA Zoltán

Nyomda / Printing

EPC Nyomda

Felélős kiadó / Publisher Responsible

dr. FABÉNYI Julia

a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum igazgatója

Director of Ludwig Museum – Museum of Contemporary Art

Készült / Printed 6000 példányban / copies

© a szerzők / authors

Fotók / Photos

Kölcshözök / Lenders

acb Galéria, Alexander Gray Associates New York, Everybody Needs Art –

Longtermhandstand Budapest, Erste Group Bank AG, Estate of Maria Bartusová,

gb agency Paris, Néprajzi Múzeum, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria,

Pogonyi Ildikó, Romano Kher Budapesti Roma Művelődési Ház, Shady Lane Productions

Berlin, Somló–Spengler Gyűjtemény, Savaria Múzeum Szombathely

Külön köszönet / Special thanks to

Adamik Luca, Eperjesi Ágnes, Gaál Ilona, Gabriela Garlatyová, German Kinga,

Kasztovszky Anna, Kustánné Hegyi Füstös Ilona, Molnár József, Novák Anna Margit,

Onódi Ágnes, Petrik Tímea, Pillinger Erzsébet, Pócsik Andrea, Révész Emese, Siniša

Mitrović, Somogyvári Ágnes, Szalkai Dániel, III. ker. Csalogány Óvoda és Általános Iskola,

Népszerűfejlesztő Speciális Szakiskola, Egymi, Kollégium és Gyermekotthon,

Néprajzi Múzeum, Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Végh Abigél,

Kiscelli Múzeum, Kövi Szűz Mária Plébánia

A kiállítás borítóképe / Exhibition Cover

Maria Bartusová: *Második szobrászati szimpózium vak és gyengénlátó gyermekeknek*

/ *Second Sculpture Symposium for Blind and Partially Sighted Children, 1983*

Fotó / Photo: Gabriel Kladek

LUDWIG — KORTÁRS
MÚZEUM MŰVÉSZETI
MÚZEUM

Müpa Budapest | H-1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Tel: (+36 1) 555 3444 | info@ludwigmuseum.hu
ludwigmuseum.hu | facebook.com/ludwigmuseum | ludwigmuseum.blog.hu
Kedd–vasárnap: 10:00–20:00 / Tuesday–Sunday: 10 a.m. – 8 p.m.
A múzeum hétfőn zárva. / The museum is closed on Mondays.